

תכנית בילטמור, דוד בן-גוריון (11 במאי, 1942)

Ben Gurion, David, "The Biltmore Program." Extraordinary Zionist Conference. Biltmore Hotel.
11 May 1942. Address.

במהלך שנות ה-30 של המאה ה-20 בן-גוריון ראה סיבות רבות לקדום המטרה הציונית להשגת הגדרה-עצמית יהודית בקרב הממשל האמריקני ויהדות ארה"ב. הצגת "תכנית בילטמור" ב-1942 נתנה ביטוי רשמי למאמצו זה, שהחל בשקט בשנות ה-30 המאוחרות לשכנוע ולגיוס יהדות ארה"ב לתמיכה בציונות. התחברותו עם הציונים האמריקנים העניקה לבן-גוריון את האפשרות להיות מעורב בתוך המציאות של הפוליטיקה הציונית הפנימית: הוא המשיך לשמור על שליטתו בתוך הפוליטיקה של הציונות העולמית; בהדרגה הוא הצליח להמעיט את השפעתו של חיים וייצמן (שהעדיף להמשיך ולהסתמך על בריטניה); הוא הצליח לגייס תמיכה של האגף השמאלי של תנועת העבודה הציונית על חשבון האידיאולוגיה הרוויזיוניסטית הימנית של ז'בוטינסקי.

הוועידה שהתקיימה בחודש מאי 1942 במלון בילטמור בניו-יורק, שימשה כתמריץ עבור הציונות האמריקנית שהייתה באותה עת תנועה חלשה ומפורדת. היא לא הביאה לסימון מחלוקות פוליטיות ואישיות, אבל היא דחפה את הציונים האמריקנים אל כיוון של תמיכה משותפת בבית לאומי יהודי. המחלוקות הפילוסופיות שנותרו בקרב המנהיגים הציונים האמריקנים, התמקדו עתה בשאלה מה היא הדרך היעילה להגיע להישגים: האם יש לנקוט בדרך פרגמטית והדרגתית, או לחילופין, לערב באופן פוליטי ופעיל יהודים ולא-יהודים. בעיצומה של המלחמה היו יהודים אמריקנים אשר תמכו בעיקר בניסיונות להציל יהודים מהזיכוי הנאצי וראו בכך צעד עדיף על הקדשת מאמצים ותמיכה בהקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

ראיית הנולד של בן-גוריון, כי עדיף להגיע לקירבה ולהתחבר עם ארה"ב מאשר עם בריטניה, הוכחה כבעלת יתרונות משמעותיים. בן-גוריון היה עד להרעת היחסים בין הציונות ובריטניה החל מאמצע שנות ה-1930 ואילך. הוא ראה כיצד האינטרסים הערביים של לונדון עוברים תהליך של שינוי של מדיניות עם זיקה פרו-ציונית למדיניות נייטרלית, שבהדרגה הפכה להתנגדות מוחלטת. בנוסף, הוא הגיע להכרה שאם יהיה ביכולתם של הציונים לגבש יחסי קירבה עם היהודים ועם הפוליטיקאים האמריקנים, תהיה לציונים עמדת יתרון פוליטית, כאשר תגיע המלחמה לסיימה. השייכות של ראיית הנולד של בן-גוריון, הנאום ב"בילטמור" (אשר ציין את נקודת הזמן בה הופנו מאמצי הציונים מבריטניה לארה"ב), והידיעה שמטרתו של היטלר היא להכחיד את העם היהודי, הובילו להתגבשותה של הסכמה כללית, כי היהודים זקוקים למדינה משלהם: השאלות שנותרו היו, מתי וכיצד?

אולם ההתנגדות, האדישות וגילויי האנטישמיות בקרב אנשי מפתח בממשלו של רוזוולט, הציבו מכשולים קשים עבור הפעילים הפוליטיים היהודים באותה עת.

לאחר שפרצו הפרעות ב-1929 בארץ ישראל, שאפו מנהיגים ציונים להשתמש בהשפעתם של יהודים אמריקנים כדי לגייס תמיכה נגד התפתחותה של מדיניות לא אוהדת של הבריטים כלפי הציונות. למרות כל אלה, בן-גוריון הצהיר ב-1933, כי קיומם של "אישים יהודים בעלי-קשרים ובהיותם בעלי תפקידים חשובים בממשל" איפשר "לנקוט בפעילות הפוליטית הנחוצה בארה"ב", "לצורך קידומן של המטרות הציוניות". ב-1937 הוא כתב מכתב אל הרב סטיבן ויין, שהיה מנהיג ציוני אמריקני חשוב, בו הוא ציין כי "הכוח הפוליטי" של היהודים באמריקה, אינו ניתן להשוואה עם כל מקום אחר ויש בו כדי לעשות את ההבדל בין "חיים ומוות במאבק העתיד".

באותה עת, היה מקובל בקרב חברי הסוכנות היהודית שביקרו בארה"ב להצביע על העדר התמיכה של יהודי אמריקה בציונות. אולם, כאשר בן-גוריון ביקר שם ב-1939 הוא שאף להפיח חיים בתנועה הציונית המקומית ולארגנה, לאחר שלדעת רבים איבדה את דרכה. הוא האמין, כי ליהודים האמריקנים ולמנהיגיהם הציונים, כמו גם ליכולתם הארגונית היו ליקויים משמעותיים ביכולתם לבטא בצורה ברורה ואמיצה את הרעיון של זכות היהודים להגדרה עצמית. בן-גוריון אמר, כי "בריטניה חייבת יותר מתמיד לראות באמריקה מעצמה חזקה, שבה היא תוכל להיעזר בזמן מלחמה, ויותר מבעבר אמריקה יכולה לתבוע דברים מסויימים מאנגליה... זוהי אמריקה, ואמריקה בלבד היא אשר יכולה להציל אותנו. אנו חייבים לגרום ללידתה מחדש של הציונות באמריקה, אשר תוכל להקיף את כולם... אותם חמישה מליון יהודים אשר יכולים וחייבים לבצע את המהלכים הפוליטיים והפיננסים".

למרות התקוות שבן-גוריון תלה בציונות האמריקנית, הוא האמין כי ההסתדרות הציונית באמריקה באותה עת לא הייתה מוכנה לעמוד בפני האתגרים שעמדו לפיתחה. אולם מעבר להעדר היכולת שהפגינו, בן-גוריון האמין שלא הייתה להם מחוייבות מלאה לראות בארץ ישראל את הבית היהודי הלאומי. תוך שהיהדות האמריקנית עמדה מול התפרצויות של אנטישמיות ועמדות אנטי-מלחמתיות, היא נמנעה מלהיות מעורבת בכל סוג של נושאים בינלאומיים, ובמיוחד להתנגד ל"ספר הלבן" של 1939, או לתמוך במנדט הבריטי, מתוך כך שתואשם בנאמנות כפולה, או בכגיזה. בן-גוריון ראה בזיהויו של היהודים האמריקנים, לא פחות מפחדנות לשמה. הוא טען שאין ליהודים עילה להיות נייטרלים בנושא הציונות וכי עמדתם זו הייתה "אנטי-ציונית". הוא המשיך וטען, כי "אין כאן עניין של נאמנות... המאמצים שלנו חייבים להיות גלויים וכי היהדות האמריקנית חייבת לדעת כי במקום שישנם עניינים פנימיים הם נדרשים להביע את דעתם... וכיהודים, הם חייבים לסייע בידי אחיהם."

רבים מהציונים האמריקנים לא חשבו, כי יש יתרון בנקיטת ביקורת נגד "הספר הלבן", או בהתנגדות לבריטים בעיצומה של מלחמה. לדוגמה, הרב סטיבן וייז הפיץ את הרעיון שהמאבק הציוני חייב להתרחש ברקע, מאחורי הקלעים. הוא האמין, כי אם הציונים האמריקנים יתמכו במאמץ המלחמתי של בנות הברית, תמיכה זו תעמיד אותם בנקודת פתיחה חיובית בעולם שלאחר המלחמה. לפיכך, הוא האמין גם, כי כל מחאה נגד בריטניה חייבת להיות מסוייגת; הציונים האמריקנים, לדבריו, חייבים "לזעוק בטונים נמוכים." בן-גוריון לא היה יכול וגם לא רצה לתמוך בעמדה זו. הוא טען, כי האיבה הבריטית, הפכה לבלתי-אפשרית את המשך הבנייה של הבית הציוני הלאומי ולכן חייבים הציונים להמשיך בדרכם למרות ההתנגדות הבריטית. וייצמן, שהיו בינו ובין וייז יחסי קרבה, היה שותף לדעותיו של האחרון. מרכזו של הוויכוח לא היה למעשה על המטרות העתידיות; אלא באיזו מהירות ובאיזו דרך חייבים הציונים האמריקנים לקחת חלק פעיל בקידום הרעיון של הקמת המדינה.

מנקודת הראות של בן-גוריון ניתן יהיה לממש את מטרות הציונים באמצעות מבצעים של לחץ ציבורי ומחאה, אפילו בעיצומה של המלחמה. הוא האמין, כי לצורך מימוש המטרה המרכזית, חיוני הדבר שהציונים יציגו תביעות קונקרטריות להקמת מדינה בעתיד הקרוב ביותר ומיד לאחר מכן לנצל את משאביהם הפוליטיים והכספיים, כדי לממש את מטרותיהם. בן-גוריון בחר לנהל מערכה זו בארה"ב מפני שהוא הניח כי אם יזכה בניצחון באמריקה, הוא יוכל לנצל זאת כמנוף, שבאמצעותו יוכל לשאת עימו את שאר התנועה הציונית.

בן-גוריון ניסה בהתמדה לגייס את הציונים האמריקנים להיות חלק מן המאבק ששילב תמיכה בבריטים במלחמתם נגד הנאצים, עם דחיית תכנון של "הספר הלבן". הוא הביע מדיניות זו בדרך שנשארה חרוטה בזיכרון הציבורי, כאשר הצהיר כי הציונים "חייבים לסייע לצבא הבריטי כאילו "הספר הלבן" אינו קיים ולהילחם בו, כאילו המלחמה אינה קיימת." בן-גוריון המשיך וקידם עמדה זו כאשר טען, כי "אם נישכח את 'הספר הלבן', אנחנו נוטשים את הציונות; ואם נישכח את המלחמה אנחנו נוטשים את הכול." למרות שיש למראית עין ניגודים בהצהרות אלה, הן שימשו כאמצעי עבור הציונים, שהתלבטו בין נאמנויותיהם הכפולות, לקדם את הרעיון ולסלול את הדרך לתמיכה משולבת במאבק נגד הפאשיזם ובדחיית מאמצי הבריטים לחבל בהקמתו של בית יהודי לאומי. השימוש במרכיבי המדיניות האלה הוכיח את עצמו בעיקרו של דבר כמכשיר שהביא להקמתה של המדינה. המאורעות הרלוונטיים של 1939, שכללו את תוצאותיה של ועידת לונדון בארמון סיינט ג'יימס ופריצתה של המלחמה באירופה, שיכנעו את בן-גוריון, כי הגיע הזמן להשיק תכנית מקיפה לקידום המטרה של הקמת מדינה יהודית. הוא ידע, שהצעד הבא המתחייב מכך יהיה לשכנע את יהדות אמריקה להצטרף אליו.

מ-1940 עד 1942, בן-גוריון שהה בארה"ב תקופה המקבילה לשנה מלאה. במהלכה, הוא עבד ללא הפוגה כדי לשכנע את הממסד של הציונות האמריקנית לאמץ את נקודת ראותו, שהקמת מדינה חייבת להיות המטרה המיידית של המדיניות הציונית. המנהיג הציוני, נחום גולדמן שעבר להתגורר בארה"ב בשנות ה-1930 עשה את האבחנה הבאה בהערצה מסוייגת: "לבן-גוריון לא איכפת כלל אם מישוהו סותר את דעתו... הוא אפילו מכבד עמיתים המעזים לעמוד נגדו. אולם, בה בעת שהסתירה לעמדתו אינה מרגיזה אותו, אין לה גם כל השפעה עליו. בן-גוריון מתעלם ממנה. אין דבר היכול לעצור אותו, או להסיט אותו ממטרותיו ובכך הוא מייחד עצמו כמנהיג ציוני גדול בדור שלי." זה היה סגנונו של בן-גוריון, בו הוא השתמש ובאמצעותו הצליח להשפיע במידה רבה על הציונים האמריקנים. בתחילה, בעת שקרא להקמת מדינה יהודית, בן-גוריון נתקל במידה רבה של התנגדות. אולם, בסופו של דבר ההתנגדות פסקה והציונות האמריקנית הייתה זו שעברה שינוי מהותי ואימצה את עמדותיו, בעוד שבן-גוריון נשאר נאמן לדעותיו.

תוך שהוא מנסה בסבלנות לגייס את תמיכתה של יהדות אמריקה ברעיון של הקמת מדינה, בן-גוריון ומאות מאנשי היישוב פיתחו את התנאים המתאימים בשטח – בארץ ישראל – באמצעות אפיקים רשמיים וציבוריים, כמו גם בפעולות פרטיות. הציונים בארץ ישראל, למרות הקשיים שעמדו בפניהם בגלל היעדר מימון, המשיכו לפתח תשתית כלכלית, לרכוש אדמות

ולהקים ישובים חדשים. קריאתו הפומבית של בן-גוריון להקמת מדינה נעשתה בעת שהמסגרת והמהות של מדינה יהודית היו בשלבים מתקדמים של בנייה.

בארה "ב עמד בן-גוריון מול שתי חזיתות של כוונה להגדרת ארץ ישראל נקטו בעמדה מסוייגת כלפי הצהרת בלפור. הם העדיפו את הרעיון של בניית מרכז רוחני בארץ ישראל ולא הקמתו של מרכז מדיני-פסי עיבור היהדות העולמית. בחזית ההתנגדות השנייה היו אלה שאהדו את וייצמן והאמינו, כי לא היה זה מן הראוי להכריז על הכוונה להקים מדינה יהודית, ובתוך כך לוותר על תמיכתה הקודמת של בריטניה. בין התומכים בגישה זו היו מנהיגים ציונים אמריקנים חשובים, כמו הרב סטיבן וייז, לואיס ליפסקי ונחום גולדמן. גולדמן האמין שיהיה צעד של איבוד לדעת להצהיר על הקמת מדינה יהודית, כאשר היהודים היו מיעוט בארץ ישראל; בנוסף, נוכח המצב החמור של יהדות העולם ב-1942, נראה היה לגולדמן שהיה זה הזמן הגרוע להכריז על הקמת המדינה. באופן כללי, היו בין היהודים האמריקנים כאלה שחששו כי הצהרה על הקמת מדינה יהודית ללא הסכם עם הערבים, תוביל לעימות דמים, שניתן למנוע אותו מראש. בהתאם לקו מחשבה זה אפילו ההסברה המנומקת של הרעיון של מדינה יהודית, במקום ההגדרה של בית לאומי, הייתה מסוכנת ואף לא מוסרית.

בן-גוריון הציג את עיקרי מטרותיו בוועידה של הציונים האמריקנים שהתכנסה במלון בילטמור בניו-יורק בחודש מאי, 1942. נוכחו בוועידה יותר מ-600 נציגים ציונים מכל רחבי ארה "ב. בוועידה הועלו מספר נושאים מרכזיים: אישורה מחדש של הצהרת בלפור והצורך במדינה יהודית; המעמד והיחסים העתידיים בין הציונות והערבים ומעורבותן של בריטניה וארה "ב בפעולות התנועה הציונית בעתיד. התוכן של דברי בן-גוריון מצביע שוב על כך, שהוא לא ראה בעיה עקרונית בין התמיכה בבריטניה ובעלות-הברית במלחמתן בנאצים, במקביל לדחייה תקיפה של "הספר הלבן" של 1939. במאמציו לחזור אחר הנציגים האמריקנים הוא בחר להשתמש באופן מודע במינוח שונה. הוא השתמש במושג "קהילייה" (במקום מדינה) בנאומו בוועידת בילטמור. הוא עשה זאת מתוך הנחה שלמושג זה יש משמעות מיוחדת עבור הציונים האמריקנים, מפני שהוא נשא את ההד של הרטוריקה האידיאליסטית של וודרו וילסון, שהשתמש במושג זה בעת שהביע את תמיכתו בציונות.

ועידת בילטמור הייתה חשובה בגלל שתי סיבות: היא ציינה את תחילת היישומים של השינויים הרדיקלים שבן-גוריון תכנן עבור התנועה הציונית באמריקה, והיא גם הבליטה את העובדה, שבן-גוריון נטל את ראשות ההנהגה של התנועה הציונית מקורן של הצהרות המתבקשות בוועידת בילטמור על הבעת אחדות והזדהות עם וייצמן שולבו למעשה בנאומו בוועידה, בעוד שהנקודות המהותיות בדבר קביעת המדיניות היו של בן-גוריון. בכך נקבע מאז הכוחות בתנועה הציונית – וייצמן ישמש כמנהיג הרוחני אך חסר-סמכות ואילו המנהיגות המעשית תהיה במידה גוברת והולכת בסמכותו של בן-גוריון. אולם, לאחר הוועידה יהודים רבים עדיין לא ניסחו אחר התלהבותו של בן-גוריון בנושא הקהילייה, או המדינה. עם זאת, הצלחתה של ועידת בילטמור הייתה בכך שגרמה קשיים ליהודי אמריקה לתמוך בעמדות אנטי-ציוניות, או להתבדל מן ההכרה בצורך להגשים את הקמתו של מקלט טריטוריאלי בטוח בארץ ישראל. האירועים באירופה תמרו את הספקנים והתומכים הפחות נלהבים וקירבו אותם לציונים שהזדהו עם הצורך להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל ותמכו בו. כאשר בוחנים את ועידת בילטמור מן ההיבט המהותי שלה, הרי שהיא לא ייצגה רעיונות חדשים. כפי שוייצמן אמר על תכנית בילטמור "ההחלטות שלה היו כמאה ואחת החלטות דומות שהתקבלו בדרך כלל במפגשים חשובים אחרים." לוייצמן הייתה סיבה טובה להמעיט בחשיבותה של בילטמור: הוועידה ייצגה את הערעור המוחלט במנהיגותו ואת התחזקותה של האסטרטגיה האמריקנית של בן-גוריון. אסטרטגיה זו הוכיחה את עצמה באופן מוחלט עבור הציונים, מיד לאחר סיומה של מלחמת העולם השנייה.

קן סטיין, פברואר 2010

תכנית בילטמור נאומו של דוד בן-גוריון

בואו ונאמוד יחדיו את יכולתה של הציונות להשיג את מטרותיה. המלחמה העולמית הזאת, שלתוכה נקלע כל הגזע האנושי מציבה את כל העמים והתרבויות, ואת המוסדות הפוליטיים ותכליתם, בפני מבחן חסר-רחמים של הישרדות. אנשי עמנו נבררו באכזריות להשמדה בידי הנאצים. אולם אנו מאמינים כי נתגלה כמנצחים, ונישרד כעם. הציונות תעמוד אז בפני מבחנה הקשה ביותר: אתגר ההגשמה.

מנקודת הראות של שני היבטים חיוניים, עמדתה של הציונות תהיה שונה בתכלית מזו שלאחר המלחמה האחרונה. המצב של העם היהודי והטריטוריה היהודית השתנה. לאחר המלחמה האחרונה אנגליה וארה"ב, ביחד עם צרפת ואיטליה – ודמוקרטיה נוספות שהיו חופשיות באותה עת – החליטו לבטל את העוול ההיסטורי שנעשה לעמנו, ולהכיר בזכותנו להקים מחדש את מולדתנו. מצבם של היהודים, אפילו באותן ארצות בהן הם סבלו במיוחד, לא היה חסר תקווה, כפי שהוא עתיד להיות עתה. נראה היה אז, שהמשימה שלנו לבנות מחדש את ארץ ישראל הייתה בקליטת מתיישבים חדשים בקצב נינוח ובמתינות.

אך הפעם אנו עומדים בפני מציאות שונה לחלוטין. היקף העלייה של היהודים לארץ ישראל ודחיפותו יהיו חסרי-תקדים. הוויכוח הישן אם הציונות היא תנועה רוחנית, או פוליטית הפך לוויכוח סרק. הציונות חייבת לתת פתרון רדיקלי ומהיר למילוי צרכיהם של אלפי יהודים עקורים, ובאמצעותם של עלייה המונית והתיישבות להניח יסודות איתנים למדינה יהודית חופשית ובעלת שלטון עצמי בארץ ישראל חופשית. אם לא תעשה כך, היא תהיה הציונות חסרת-משמעות.

במלחמה האחרונה ארץ ישראל לא הייתה ישות פוליטית וכך גם היה מצבן של סוריה, או עיראק. שלושתן, כפי שהדבר היה נכון לגבי רובו של חצי האי ערב, היו חלקים מהאימפריה העות'מנית. במהלך 400 השנים של שלטון טורקי לא היו בארץ ישראל אוכלוסייה, או תרבות שמקורם בטורקיה. זו הייתה ארץ, שלמעשה לא היה לה דורש, למעט העם היהודי, שמעולם, לאורך דורות ארוכים לא פסק לראות בה את ארצו, ארץ ישראל.

במהלך הזמן כמה מן השטחים הסמוכים הפכו לממלכות ערביות עצמאיות וארץ ישראל/פלשתינה הפכה לכאורה לחלק מאימפריה ערבית. כל הסדר שהיה אמור להיערך בסיומה של המלחמה היה חייב לכלול בתוכו החלטה, זו או אחרת, בדבר מעמדה של ארץ ישראל. מאז המלחמה האחרונה קלטה ארץ ישראל פליטים יהודים יותר מכל מדינה אחרת, ובתקופות מסוימות, בעת שחלו הקלות במגבלות המלאכותיות, קלטה ארץ ישראל יותר מכל שאר המדינות ביחד. אולם, נוכח גודלה הצפוי והיקפה של בעיית הפליטים היהודים, עולה השאלה הלגיטימית: כמה יהודים נוספים יוכלו להתיישב בארץ ישראל שיהיה לה בסיס כלכלי איתן?

אין אחד היכול להתיימר ולטעון, כי ישנה תשובה ברורה לשאלה זו. המדע לא גילה עדיין שיטה בדוקה שעל פיה יהיה אפשר לחזות כמה אנשים ניתן ליישב בשטח מסויים באזור כלשהו. כל ההנחות וההשערות לגבי יכולת הקליטה הן המצאות ייחודיות לציונות, או ייתכן, לאנטי-ציונות. האומדן של יכולת הקליטה אינו קבוע, או בלתי-גמיש. להיפך, הוא בעל תנודות דינמיות מבחינה כמותית והוא מותנה בגורם האנושי, כמו גם בגורמים טבעיים ובשטח עצמו, אם לא יותר מכך. אין דבר המשפיע יותר על הגורם האנושי מן הכורח; והצורך הנואש שלנו יצר יכולת קליטה כבירה. היכולת הזו מורכבת מהיצירתיות, היוזמה והחלוציות שלנו וכן מן האהבה העמוקה והמסירות, שאנו חשים כלפי המולדת שלנו. מעל לכל קיימת חשיבותו של השלטון: התנאים הפוליטיים, החוקיים והמנהליים שבאמצעותם ניכנס לארץ ונתיישב בה.

היכולת לפתח את החקלאות, תקבע במידה מרובה את גודלה של הארץ ואת השטחים הנדרשים למתיישבים נוספים. אולם, אפילו השטח הקרקעי אינו נתון קשיח, ואף כי אורכו ורוחבו יהיו מוגבלים קיים המימד השלישי, של פריון ויצרניות, כפי שהוכיחה ההתיישבות בארץ ישראל.

בוועידת לונדון ב-1939 המשלחת הערבית הצהירה, כי במערבה של ארץ ישראל ישנם רק שבעה מיליוני דונם הכשירים לחקלאות. השטח בכללותו שם הוא 26.5 מיליון דונם, כך שלטענת הערבים כ-19 מיליון דונם אינם ראויים לעיבוד חקלאי ולבטח אינם מעובדים על-ידם. המציאות הוכיחה, שמה שנחשב כלא כשיר לעיבוד חקלאי בעיני הערבים, הפך לאדמה חקלאית בידי היהודים. למעשה, חלקים גדולים משטחים אלה, המוגדרים כלא-חקלאים מיושבים על-ידי יהודים. הדבר נכון לגבי חולות ראשון לציון, ביצות חדרה, אדמת הסלעים של מוצא והאבנים בגבעות של חניתה. הדוגמה הניצחת ביותר היא עמק החולה – מקור מחלת המלריה הגדול ביותר בארץ ישראל: אזור זה הוגדר, לא רק על-ידי הערבים, אלא גם על-ידי ממשלת המנדט כבלתי-ניתן לעיבוד חקלאי. ואילו עתה הוא הפך בידי החלוצים היהודים לאזור המשגשג והפורה ביותר בכל הארץ.

היהודים נאלצו לא רק לרכוש קרקעות, אלא גם להכשירן, ליישב בהן את הביצות, לנטוע עצים, להשביח ולהשקות אותן. בדרך זו של הכנסת שיטות חקלאיות מודרניות לעיבוד חקלאי, שימוש במכשור חקלאי מתקדם, השבחת הבקר והעופות, זריעה ושתיילה של זנים חדשים וניצול מקורות המים כולל התת-קרקעיים, הם הצליחו להכשיר שטחים חדשים להתיישבות. הם העלו בהם את התפוקה של התוצרת החקלאית ובתוך כך שיפרו את רמת החיים שאפשרה להוריד באופן הדרגתי את השטח שהיה נדרש לצורך מחיה מ-250 דונם למשפחה בתחילת תקופת ההתיישבות ל-100 דונם באדמת המישור ול-50 דונם באדמה הררית, היכן שננטעו עצי פרי, ול-25 דונם באדמה הררית עם השקיה.

באזורים המיושבים על-ידי הערבים, האוכלוסייה נותרה כמעט קבועה ואילו באזורים של ההתיישבות היהודית האוכלוסייה גדלה באופן ניכר. במקביל, עלתה רמת החיים של אותם ערבים שאימצו את שיטות העיבוד החקלאי המודרניות של שכניהם היהודים.

לצורך ההתיישבות החקלאית במערבה של ארץ ישראל ניתן, מטעמי-נוחיות לחלק את האזור לארבעה שטחים: מישור החוף, הכולל 4,602,900 דונם; השפלה – 8,088,000 דונם; הנגב – 12,577,000 דונם ומדבר יהודה – 1,050,900 דונם. במישור החוף ישנם כ- 3,500,000 דונם שהם ברי-השקיה. אולם בשלב זה, רק 350,000 מהם מעובדים למטרות חקלאיות. כל מליון מעובד משלושה מיליוני הדונמים יוכל לאפשר את קליטתם של 25-35,000 מתיישבים חדשים, תוך שנותר עדיין די והותר מקום למתיישבים הקודמים שם, בין אם הם יהודים, או ערבים.

באשר לנגב, נאמר בדו"ח כדלהלן: "בהתחשב באפשרויות ההשקיה, יש שם כמות גדולה של אדמה הניתנת לעיבוד חקלאי באזור באר-שבע...עד עתה לא נעשה כל ניסיון מאורגן לקבוע אם יש שם אפשרות של אספרת מים באמצעות בארות ארטזיות." ועדת הבדיקה המלכותית בראשות פיל מ-1937 הצביעה על-כך, "שמאז התאריך של הדו"ח, נראה כי אך מעט נעשה על-ידי הממשלה, כדי למצוא מאגרי מים בארץ ישראל." אבל היהודים הצליחו לגלות מקורות מים בחלקי ארץ שונים, היכן שהיה קשה להאמין כי אכן הם מצויים שם. המומחים שלנו קבעו, כי ניתן לספק מים לנגב אם באמצעות בארות ארטזיות, או על-ידי בניית סכרים וגם על-ידי העברת מים מן הנהרות בצפונה של הארץ. אם יינתנו הסמכות והאמצעים הדרושים לאספקת מים, יהיה אפשר ליישב מאות אלפים עולים חדשים באדמת הנגב בלבד, אשר מהווה מחצית משטחה המערבי של הארץ אך אינו מיושבת כלל, למעט נוודים בדווים.

הניסיון שלנו מצביע על כך, כי כל משפחה העוסקת בחקלאות, מאפשרת לשלוש משפחות לפחות לעסוק בתעשייה, במסחר, או במקצועות חופשיים.

אף כי קיים מחסור בכמה חומרי-גלם חשובים, יש לארץ ישראל יתרון גיאוגרפי בכך שהיא מהווה גשר המקשר בין שלוש יבשות של ה"עולם הישן". יש לה מוצא קל לים בשני כיוונים – לים התיכון ולים סוף; קיים בה עושר בלתי נידלה של מינרלים בים המלח והיא מייצרת חשמל באופן עצמאי. יש לה עורף יבשתי נרחב, הכולל את המזרח הקרוב והתיכון והמשתרע עד הודו והמהווה שוק פוטנציאלי לסחורותיה. ולאור יכולתם המוכחת לפתח תעשייה במדינות רבות, אין סיבה מדוע לא יהיה ביכולתם של היהודים להפוך את ארץ ישראל למרכז התעשייתי של המזרח התיכון. ועדת פיל קבעה: 'לפני 12 שנים היה הבית הלאומי בגדר ניסיון ואילו כיום הוא מפעל פעיל. מספר התושבים גדל פי ארבעה...התהליך של ההתיישבות החקלאית ממשיך באופן יציב...ומה שמרשים לא פחות הוא העובדה שיש גם פיתוח עירוני. תל-אביב, שהיא עיר יהודית, תופסת את המקום הראשון בגודלה בין ערי ארץ ישראל. אוכלוסייתה מונה כבר יותר מ-150,000 תושבים...תוך שהיא צומחת במהירות ובדרך מפתיעה מן החולות השוממים...התהליך דומה ישנו גם בירושלים, שאוכלוסייתה מונה כיום 125,000 תושבים ש-75,000 מהם הם יהודים. התפתחותה של חיפה, שאוכלוסייתה מונה יותר מ-100,000 תושבים מרשימה אף היא, אם כי במידה פחותה מזו של תל-אביב. מחצית מתושבי חיפה הם עתה יהודים ומרבית מן העסקים בנמל הם בידי יהודים. באופן כללי, ההתפתחות העירונית המשמעותית ביותר בארץ היא יהודית...היחס בין השטחים העירוניים לכפריים, ובין התעשייה והחקלאות נשאר די קבוע מן ההתחלה...מ-1918 עד להווה יותר מ-14 מליון לירות בריטיות הושקעו בארץ באמצעות "קרנות לאומיות" ו-63 מליון לירות על-ידי תעשיינים פרטיים. סך כל ההשקעות נאמד אפוא ב-77 מליון לירות בריטיות, כאשר חמישית מסכום זה נתרם על-ידי יהודים מארה"ב. לבסוף, סכום ההפקדות של יהודים בבנקים של ארץ ישראל הסתכם ב-16.5 מליון לירות. סכומים אלה מעידים על ההיקף המרשים של התפתחות הכלכלה.'

מאז הלכה ונמשכה ההתפתחות הכלכלית. הוקמו תעשיות חדשות בתחומי הטקסטיל, הכימיקלים, עבודות העץ והמתכת, האלקטרוניקה, הבנייה והביגוד. ב-1941 בלבד ננקטו יותר מ-200 יוזמות יהודיות שמומשו בתחומי התעשייה השונים. התחום החדש ביותר של היוזמה היהודית בארץ ישראל הוא הים. לתאר יהודים כיורדי-ים נראה דמיוני לאלה שהכירו את היהודים באירופה ובאמריקה. אבל הדבר קרה. לפני שש שנים לא היה אפילו ימאי יהודי אחד בארץ ישראל, למרות שהסחר הימי העיקרי היה בידי יהודים. ב-15 במאי, 1936 הנציב העליון התקשר אישית בשיחה טלפונית לסוכנות, כדי לומר שהוא מכיר בצידקת טענותינו לאפשר פריקת סחורות בתל-אביב לאחר שהמופתי סגר בפנינו את נמל יפו. ומיד, כמעט בתוך יממה הוחל בכנייתו של נמל יהודי בתל-אביב. אלפי יהודים החלו לעסוק בעבודות הקשורות בימאות בחיפה ובתל-אביב. ואניות בבעלות יהודית, שאוישו ברבי-חובלים ובימאים יהודים, החלו להפליג ולחצות ימים. היה זה שבט דובר עברית שנתן לעולם את הסחר והניווט הימיים: היו אלה תושבי צור וצידון, שיסדו את האימפריה הגדולה בקרתגו. רבי-חובלים יהודים נלחמו נגד הרומאים ביפו בקרבות-ים רווי-דם, לפני נפילתה של ירושלים. אנשי צור וצידון ניכחדו, אולם צאצאיהם חיים וקיימים. רבים מהם שבו לארץ ישראל ורבים יבואו

בעקבותיהם. הם שבו לארצם. ועתה הם שבים גם אל הים. אין סיבה לכך שלאיטלקים תהיה הזכות הבלבדית להובלת נוסעים וסחורות בים התיכון. סחורות ונוסעים שמטרתם היא להגיע אל חופי ארץ ישראל יכולים להשתמש באוניות יהודיות. הארץ היא קטנה, אבל שני הימים המשיקים לה – הים התיכון וים סוף הם גדולים. ימאים ודייגים יהודים יפעלו שם ואנשינו יתפסו את מקומם בקרב העמים יורדי-הים.

ועתה, אני מגיע להיבט הפוליטי: ובראש ובראשונה לבעיה הערבית. רק בחלק מן הבעיות המורכבות של הציונות ישנו בלבול וקיימת אי-הבנה כבבעיה זו. הדבר הראשון שיש להבהיר הוא שאין הבעיה הערבית, דומה לזו, היהודית. אין ערבים חסרי-בית; אין הגירה ערבית. ההיפך הוא הנכון. הערבים מהווים גזע אנושי נדיר אשר, להוציא מקרים פעוטים בחשיבותם, חי במרוכז בשטחיו. הם בעלי שטחי אדמות נרחבים ואם הם סובלים כלל, הרי שזה נובע בעיקר מהיותם אוכלוסייה מצומצמת ולא גדולה. במסמך שהוכן ב-1926 עבור "החברה המלכותית למרכז אסיה", ג'אפר פשה אל-אסקרי, מי שהיה ראש ממשלת עיראק דאז, אמר: 'גודלה של המדינה הוא 140,000 מילין רבועים, בערך פי שלושה מזה של אנגליה וויילס, בעוד שהאוכלוסייה מונה רק שלושה מליון...מה שעיראק רוצה יותר מכל דבר אחר, זה אוכלוסייה נוספת.' הדבר נכון גם לגבי סוריה. כל הכלכלנים העוסקים בנושא הסורי הם בדעה שהמספרים הקטנים והאמצעים הבלתי-מתאימים של האוכלוסייה הנוכחית מונעים את התפתחותה של המדינה וניצול מלא של נכסיה. לעבר-הירדן, הגדולה פי ארבעה ממערב ארץ ישראל, ישנה אוכלוסייה המהווה חמישית מזו של מערב ארץ ישראל. אוכלוסייה מצומצמת מהווה לא רק בלם כלכלי, אלא גם סיכון פוליטי, כפי שהוכח באלכסנדריה. ישנה נקודה שנייה, המחייבת הבהרה: ההגירה של יהודים לארץ ישראל והתיישבותם שם לא נעשו על חשבון הערבים. באשר להתפתחות בתחומי התעשייה והימיה, העובדה היא שאין כלל תעשייה ערבית וכי אין פעילות ערבית בים. אבל גם בחקלאות, אנחנו מחזיקים בקרקעות שאינן ניתנות לעיבוד, אך באותן אדמות חקלאיות שאנו מעבדים היכול הגדול לא רק שיכול לספק את צרכיהם של מתיישבים חדשים, אלא גם מאפשר למתיישבים הוותיקים ליהנות מרמת חיים גבוהה. הגירה המונית והתיישבות בקנה מידה הרחב ביותר, כפי שאנו צופים שיתרחשו לאחר המלחמה, יכולים להתמש מבלי שתהיה להם אפילו השפעה הקלה ביותר, שתחייב לגרש או ליישב מחדש את האוכלוסייה הקיימת. בקרב חוגים מסויימים, קיים המאמץ לקדם את הרעיון של העתקת אוכלוסייה, כפתרון המושלם לפתרון הבעיה. בואו נבין אחת ולתמיד, כי על-מנת שיהיה אפשר לקלוט את כל היהודים המצפים להקים מחדש את ביתם בתקופה שלאחר המלחמה, לא קיים הכרח כלכלי לבצע טרנספר. באירופה שלאחר המלחמה יהיה צורך מידי, אפילו בלתי-נמנע, ליישוב מחדש של אוכלוסיות. בתקופה שבין המלחמה הקודמת לנוכחית ראינו חילופי אוכלוסיות בין יוון וטורקיה – מקדמת אסיה לאירופה. ייתכן שלסוריה ולעיראק יש עניין כלכלי וגם פוליטי לחזק את מעמדן מול שכנותיהן, טורקיה ופרס, באמצעות הבאת מתיישבים ערבים לארצותיהם. והמקור הבלבדי להעתקת אוכלוסייה הוא בקרב ערביי ארץ ישראל. אולם זוהי בעיה ערבית פנימית, שייתכן ונתבקש על-ידי הערבים לסייע בידם, אך אל לנו לעשות זאת ביוזמתנו. זו אינה התנייה מראש הנובעת מן הצורך ליישובם של יהודים בקנה-מידה רחב. יהיה זה נכון וחכם מבחינתנו לבסס את התכניות העתידיות שלנו לבנייה מחדש של ארץ ישראל על ההנחה שאנו מכירים בנוכחותם, בזכויותיהם ובתביעותיהם של כמיליון ערבים.

אין כלל ניגוד אינטרסים כלכלי בין יהודים וערבים בארץ ישראל, כפי שאין הוא קיים בין האוכלוסייה הנוכחית ובין העולים החדשים. העובדה שהמופתי ומקורביו - שממשלת צ'מברליין-מקדונלד ניסתה לפייסם - עמדו על כך שיש לבטל את העיקרון של היכולת הכלכלית כקנה-המידה הבלבדי לקליטתה של הגירה יהודית, משמעותה כי הערבים ומחברי "הספר הלבן" הגיעו למסקנה, כי על בסיס כלכלי טהור יש מקום לקליטת גלי הגירה גדולים של יהודים, אשר עלולים מנקודת-ראותם, להפוך את פלשתינה למדינה יהודית. המשמעות האמיתית של הבעיה הערבית נעוצה בהתנגדות הפוליטית של הערבים להגירה יהודית. אנשים רבים, תוך שהם מתעלמים מן האמת הפשוטה והבלתי-נעימה, מנסים לפתור את הבעיה, במקום שהיא אינה קיימת. פתרון אחד מציע הקמת מדינה דו-לאומית. אם המשמעות כפשוטה היא שכל תושבי הארץ – יהודים וערבים באחד – ייהנו משוויון, לא רק פרטני, אלא במסגרת של ישויות לאומיות שמשמעותן הזכות והחופש לשפה, לתרבות ולדת משלהם וכיו"ב, אזי אין כל עילה ליהודי, ובעיקר לציונות להסס מלמתמוך בכך. אולם, איני משוכנע לחלוטין, כי הערבים יקבלו את עיקרון השוויונות, אם יהיה בידיהם את הכוח להחליט על תוכן החוקה. כאשר נשאל המופתי על-ידי הוועדה המלכותית ב-12

בינואר, 1937, כיצד יתייחסו הערבים אל היהודים שהם כבר תושבי הארץ, הוא אמר: 'הדבר יהיה נתון לשיקול-הדעת של הממשלה שתוקם תחת הסכם ויוחלט על-ידה לפי השיקולים המתאימים והמועילים למדינה'. כאשר נשאל, אם המדינה תשלב ותקלוט בתוכה את 400,000 היהודים, הוא השיב: 'לא'.

יו"ר הוועדה העיר: 'כמה מהם, אם כן, ייאלצו להיות מנותקים מן התהליך, בין אם בדרך טובה, או בכפייה, בהתאם למצב?' והמופתי השיב: 'אנו חייבים לשאיר זאת לעתיד'.

נכון לעכשיו, אף מנהיג ערבי לא הביע בפומבי דעה הנוגדת עמדה זו. אנו חייבים לזכור את הניסיון המר של האשורים בעיראק, שביטחונם הובטח במסגרת החוזה האנגלי-עיראקי, כמו גם על-ידי חבר הלאומים. החוזה הזה עדיין תקף וכן גם המחויבות של חבר הלאומים. אבל למרות זאת, האשורים נטבחו.

אחרים מציעים שוויון כפתרון, או מפרשים מדינה דו-לאומית כשוויון, לפיו בלא קשר לכוחם המספרי יהיו היהודים והערבים מיוצגים באופן שוויוני במוסדות הממשלה וברשות המחוקקת על בסיס של 50% לכל אחד ממשני העמים. אני הייתי אחד מן התומכים העיקריים בשוויון תחת שלטון המנדט. אולם, אני בספק אם שלטון שוויוני הוא מעשי ללא מנדט, או אם שלטון-עצמי יוכל לתפקד תוך שהוא נקלע באופן קבוע למבוי סתום. שוב, אף לא מנהיג ערבי אחד הביע את הסכמתו לעיקרו זה, בין אם תחת המנדט, או בלעדיו.

בהנחה שעיקרון השוויון במדינה דו-לאומית ניתן ליישום, ובהנחה שלא רק היהודים, אלא גם הערבים יסכימו לקבלו, אין הדבר פותר כלל את הבעיה שהיא בעלת המשמעות העיקרית: העלייה היהודית. הדוגמה השוויצרית, היכן שלאומים שונים פתרו את ההבדלים ביניהם באופן סביר, אינה ישימה בארץ ישראל מפני שנושא העלייה הוא שורש החיכוך. זוהי אינה בעיה לגבי יהודים וערבים החיים עתה בארץ ישראל, אלא היא טמונה באופן ייחודי בעליות היהודיות בעתיד. האם צריכה להיות עלייה יהודית, או לא? זאת היא השאלה. כל פתרון, מעשי או דמיוני לכל שאר הבעיות בארץ ישראל, הוא חסר משמעות אם אין הוא נותן פתרון ברור ופשוט לשאלה פשוטה וחיונית זו.

האם ניתן לצפות מן הערבים שיסכימו להגירה יהודית תחת תנאים כלשהם? אין הכחשה גרועה מהכחשה-עצמית. אנו חייבים לעמוד נכוחה מול העובדות: אם הדבר היה תלוי בהסכמה ערבית, לא הייתה קיימת כלל עלייה יהודית. הדבר מאוד חשוב מבחינה פוליטית ומוסרית, שעמדתנו תהיה חד-משמעית. עליית יהודים לארץ ישראל אינה חייבת בהסכמה. אנו מממשים את זכותנו. אין דבר היכול לעמוד בפני ההיסטוריה, החוק הבינלאומי ודחף-החיים ולמנוע את ייעודה של ארץ ישראל להיות הבית החוקי של העם היהודי.

היהודי אינו זר, פורץ או מהגר בארץ ישראל. ההיסטוריה והקשריה, וההזדהות הבלתי-מנותקת של אלפי שנים, למרות המצוקות וגירושים תכופים, הפכו את ארץ ישראל, בלא תחליף, לבית הלאומי. זוהי עובדה היסטורית שיש מיליון ערבים בפלשתינה, אשר באופן לגיטימי רואים עצמם כבניה, בין אם הדבר מוצא חן בעינינו, אם לאו. לפיכך, זוהי עובדה היסטורית, גם אם אין היא מוסכמת על-ידי הערבים, שבמשך 3,000 שנה הייתה הארץ הזו עבורנו, ארץ ישראל. הדבר אושר על-ידי החוק הבינלאומי, והמנדט הכיר באופן הברור ביותר בקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל ובסיבות להקמתו מחדש של ביתו הלאומי. אולם, ישנו דבר החזק אף מן החוק הבינלאומי וזוהי הכמיהה והנאשנות של עם, אשר השיבה לארצו היא הדרך היחידה שלו לגאולה ולהשרדות.

ההתנגדות הפוליטית והמכשולים שמציבים הערבים, המגבלות של ה"ספר הלבן" שאין להם בסיס מוסרי, או תוקף חוקי, אינם יכולים למנוע את שיבתם של היהודים לארץ ישראל. וכל מי שיש עדיין ספק בליבו, אירועי "פטריה" ו"סטרומה", וספינות הדומות להן, מהווים את ההוכחה הסופית. משימתן בפשוטה הייתה: ארץ ישראל, או כליון. ברגע שהמלחמה תסתיים, מאות ספינות כמותן יפליגו אל ארץ ישראל.

הדור שלנו הוא דור מעשי. לאחר האכזבות הרבות מן המלחמה האחרונה ומן השלום, אנשים יראים מלהיתפס לאשליות אידיליות ושואפים להיות מפוכחים ומעשיים. וכל אדם יהיה חייב להיות כחולם ובעל חזון, נוכח המצב העגום והמר שבו תהפוך ההגירה היהודית לארץ ישראל לאחר המלחמה לדחף היהודי לעלות לארץ. אין מציאות אחרת לגבי ארץ ישראל, שיש בה תחליף ללהיטות ולדחף של הגאות שאינה ניתנת לעצירה של היהודים בדרכם לארץ. אלה הם המקורות הביולוגיים והנפשיים החזקים והעמוקים של עצם קיומנו.

הערבים יצטרכו להשלים עם ההגירה היהודית ולהתאים את עצמם למציאות החדשה, כאשר ההגירה תהפוך לעובדה קיימת. אתם לבטח זוכרים, כי לאחר המלחמה האחרונה, נציגי הערבים בוועידת השלום הסכימו לקבל את החלטת המעצמות להגשים את רעיון "ארץ ישראל היהודית" כמרכיב בתכניותיהם לגבי הארצות הערביות. פייסל (שהפך מאוחר יותר למלך פייסל) שהיה בנו של המלך חוסיין במשותף עם נציגי המלך, עימם ניהלו הבריטים מו"מ במהלך המלחמה, חתמו על הסכם עם ד"ר וייצמן ב-3 בינואר, 1919 שעקרונותיו היו כדלהלן:

'בשעת עריכת חוקה לארץ ישראל והנהלתה ינקטו כל האמצעים, שיתנו את הערבויות המלאות ביותר להגשמת הכרזתה של ממשלת בריטניה מיום ה-2 בנובמבר, 1917. יינקטו גם מלוא האמצעים לסייע ולהגביר עלית יהודים באמת-מידה גדולה, וליישב את העולים היהודים על הקרקע במהירות האפשרית על-ידי התיישבות צפופה ועיבוד אינטנסיבי של האדמה.'

במכתב המייצג את המשלחת מחיג'אז, ששלח פייסל ב-3 במארס, 1919 אל פליקס פרנקפורט, נאמר: 'אנו הערבים, ובמיוחד המשכילים בינינו, בוחנים באהדה עמוקה את התנועה הציונית. הנציגות שלנו בפאריס מעורה בהצעות שהוגשו אתמול על-ידי התנועה הציונית לוועידת השלום ואנו רואים אותן כמתונות והוגנות. נעשה את אשר ביכולתנו, ככל שהדבר תלוי בנו, לסייע בקבלתן; אנו מאחלים ליהודים ברכות לבביות לרגל שובם לבייתם... התנועה היהודית היא לאומית ואינה אימפריאליסטית. התנועה שלנו היא לאומית ולא אימפריאליסטית ויש מקום בסוריה לשתייהן (הכוונה לכך שסוריה כוללת את פלשתינה). אכן, אני חושב שהצלחתה של תנועה אחת תלויה בהצלחתה של השנייה! הייתה נוכחת שם גם משלחת של ערביי סוריה, שייצגה את כל הקהילות שם: מוסלמים, נוצרים ויהודים; אחד מחברי המשלחת היה ג'אמיל מארדאם, שמאוחר יותר כיהן כראש ממשלת סוריה. בסיכום ההצהרה שלו בפני הוועדה העליונה של בנות-הברית ב-13 בפברואר, 1919, הנציג הראשי של הוועדה הסורית המרכזית, גאנם צ'קרי אמר: ברצוני לומר מילה אחת בהקשר לארץ ישראל, אף כי הנושא הוא קשה בעיקרו. פלשתינה היא בלא ערעור החלק הדרומי של מדינתנו. הציונים תובעים אותה. אנו סבלנו רבות דוגמת סבלותיהם, כך שלא נמנע מלפתוח עבורם את שערי ארץ ישראל. כל אלה מביניהם המדוכאים במדינות המחמירות איתם, יתקבלו בברכה. אפשרו להם להתיישב בפלשתינה, אבל במסגרת האוטונומיה הסורית, עם קשר פדראלי מחייב. האם אין האוטונומיה הפנימית בארץ ישראל מעניקה להם בטחון סביר?

ובכן, בהתאם לעדות היסטורית זו, לא הייתה התנגדות ערבית בעת קבלת ההחלטה. אכן, הייתה הסכמה ערבית ברורה. מתי ומדוע צצה ההתנגדות עתה? כאשר הגיע מועד היישום של ההחלטה, נעשה הדבר על-ידי פקידים שלא היה איכות להם אם תצליח; המינהל המנדטורי פעל לפי דפוסים קולוניאליים בידי פקידים שלא רק שלא הייתה להם הבנה, אהדה וחזון, אלא גם את היכולת לממש את התפקיד המורכב שנידרש כדי לטפל בנושאי עלייה והתיישבות. ומאחר שהמנהיגים הערבים המקומיים היו עדים ליישום הלקוי, הם ניצלו את ההיסוס והטיפול הכושל לטובתם, מתוך אמונה שההחלטה לא נלקחה מראש ברצינות וניתן לשנותה בקלות.

הייתה זו הוועדה המלכותית שגינתה את הכלים ששימשו ליישום ההתחייבות הבינלאומית ואף קבעה את מטבע הלשון: "היעדר יכולת הביצוע של המנדט." בין אם אנו מסכימים עם נימוקי הוועדה אם לאו, דבר אחד אינו ניתן לערעור: השיטה שהופעלה לעבודת המנדט הוכיחה שהיא אינה ברת-ביצוע.

למרות שהיו לנו, ועדיין ישנם חילוקי-דעות בינינו לבין המנדט – חלקם אף מרים ביותר וחלקם טראגיים – במיוחד מאז יישום מדיניות "הספר הלבן" ואשר הגיעו לשיאם בדבר המחלוקת בעניין צבא יהודי ו"סטרומה", אין אנו יכולים לומר, כי הכישלון המנהלי של המנדט ב-20 השנים האחרונות, נובע מעובדת היותו בריטי.

חוסר היכולת לבצע קשורה במצב המיוחד: העדר ההתאמה בין המשימה ובין הכלים להפעלתה. המינהל היה מורכב מפקידות שאומנה לטפל בעמים נחשלים, ומורגלת בטיפול בשבטים פרימיטיביים, היכן שהמשימה העיקרית הייתה לשמר ככל האפשר את הסדר הקיים.

בארץ ישראל הם עמדו בפני קהילה יהודית מפותחת ומתקדמת ומצב דינמי שדרשו נקיטה מתמדת ביוזמות, במאמצים בלתי-נדלים ובאנרגיה יצירתית. היה זה אך טבעי, שהפקידים חשו ביתר נוחות בטיפול בצרכי הערבים שאיפשר להם להיכנע להרגליהם לשימור המצב הקיים.

לאחר המלחמה תידרש התיישבות מאסיבית לקליטת עלייה יהודית. לצורך כך יידרשו סכומי כסף גדולים ממקורות ממשלתיים. הפתרון העיקרי למשימה כה גדולה הוא באמצעות מינהל פוליטי וחוקי חדש, שיהיה מסוגל לפתח באופן מקסימאלי את כל המקורות הטבעיים בארץ ישראל ולקלוט מספר רב של עולים בפרק זמן הקצר ביותר. בתוך כך יהיה צורך לשנות לחלוטין את החוקים הבסיסיים של הארץ, את תקנות הקרקעות והמים, את הסכמי העבודה, את התקנונים הפיננסיים והמסחריים. רק כך יהיה ניתן לענות על הצרכים של התיישבות אינטנסיבית, הפיתוח התעשייתי והגידול העירוני והכפרי. אולם לא די בשינוי החוקים, אלא גם בתפקוד היומיומי של המינהל ובהשראתו לטפל ביעילות במטרות הנדרשות. רק מינהל יהודי יוכל לעמוד באתגרים אלה. מינהל שיהיה מזוהה לחלוטין עם הצרכים והמטרות של המתישבים היהודים ויהיה מסור בכל ליבו לבניין הארץ. הגירה יהודית בקנה מידה גדול צפויה להתממש בעתיד הלא רחוק. הדבר יביא ליצירת רוב יהודי ולהקמתו של שלטון עצמי במסגרת של קהילייה יהודית.

בבחינה של האירועים בשנים האחרונות, ומתוך בחינה של הדרישות שיהיו בתקופה המיידית שלאחר המלחמה, המסקנה הראשונה שלנו היא, כי המנדט צריך להיות מופקד בידי העם היהודי בלבד. אין אני מתכוון למנדט הרשמי מאז 1922. כל השיטות של מנדטים למיניהם חייבות להתבטל. אני מתכוון לכך, שהאחריות והשלטון הנדרש לבניית הארץ ולהבטיח בה את שיקומם של היהודים יהיה בידי רשות מיוחדת שלהם. עדיין מוקדם מידי לתכנן במפורט חוקה לארץ ישראל לאחר המלחמה ולבהות בכדור-בדולה. אולם, חשוב הדבר ואפשרי לקבוע את העקרונות העיקריים שינחו אותנו במילוי האתגר הפוליטי של הציונות להגביר את החינוך בקרב היהודים ודעת הקהל הכללית בדבר הפתרון הציוני לבעיית היהודים ובעיית ארץ ישראל. שלושת העקרונות הם:

1. אישור מחדש וחד-משמעי של הכוונה המקורית של הצהרת בלפור ושל המנדט הבריטי להקים מחדש בארץ ישראל קהילייה יהודית, כפי שהובהר על-ידי נשיא ארה"ב ב-3 במארס, 1919.
2. לסוכנות היהודית בארץ ישראל, כגוף נאמן לעולים צפויים ולמתיישבים, תהיה שליטה מלאה על העלייה היהודית וינתנו לה כל הסמכויות לפיתוח ולבנייה, בשטחים פנויים ובאדמות לא מעובדות.
3. מתן שוויון מלא – אזרחי, פוליטי ודתי – לכל תושבי ארץ ישראל; הנהגת שלטון-עצמי בכל התחומים המוניציפאליים; הענקת אוטונומיה לקהילות היהודיות והערביות השונות בניהול ענייניהם הפנימיים, בחינוך, בדת וכיו"ב.

בין אם ארץ ישראל צריכה להישאר יחידה נפרדת, או להיות חלק מישות גדולה ומקיפה – פדרציה מזרח תיכונית, קהיליית העמים הבריטית, או איחוד אנגלי-אמריקני, יהיה מותנה במצבים ובהתפתחויות, שלא ניתן לצפות מראש ואשר אינם מהווים בעיה יהודית ספציפית, או בעיה הקשורה בארץ ישראל. אנו נהיה חלק מן העולם החדש ודפוסים חדשים, אשר אנו מאמינים, יהיו פועל יוצא מן המלחמה כאשר הניצחון הוא עם הצד שלנו. אולם יהיה אשר יהיה הקשר החוקתי בין ארץ ישראל היהודית ובין מדינות אחרות, חייבים להיות רצון ונכונות לקיים שיתוף פעולה הדוק עם ערביי הארץ ועם המדינות השכנות. ברגע שהמחלוקת של ההגירה היהודית תוכרע על-ידי החלטה בינלאומית מחד-גיסא וכי ההבטחה שנושא ההגירה יהיה בידיים יהודיות בלבד, אזי לא תהיה סיבה רצינית לוותר על התקווה שהיהודים והערבים יכולים לשתף פעולה.

ציונית בפעולה פירושה בנייתם של עם ומדינה. רבים הם אלה המכירים בצדקתו ובהדרו של האידיאל הציוני ובזכותו של העם היהודי להתקיים באורח חופשי כשווה בין עמים אחרים. אך קשה להם להאמין ברצינות כי היהודים - שהפכו להיות חסרי-מדינה, מנותקים משורשיהם, היושבים בנפרד בערים רבות תוך שהם מוגבלים לעסוק במקצועות מעטים, שוכחים את שפתם הלאומית עם קשרים לאומיים רופפים - עדיין נותרו נאמנים ליהדותם מפני שלא היה ביכולתם להיות מישהו אחר ומתוך נחישות כי הם יוכלו שוב להיות עם מאוחד, הבונה מחדש את ארצו ויוצר מחדש כלכלה ותרבות עצמאיים.

היה כמובן הרבה יותר מנקודת-ראות זו ואשר קידמה את הנושא הזה. הרעיון והחזון נראו פשוטים, טבעיים ונחוצים, אך כאשר הם תורגמו לשפת-מעשה, צצו לפתע אין-ספור מכשולים, קשיים ובעיות. פירושם היה שיהיה לא רק צורך בהענקתו של עם, אלא גם במהפך כללי בהתייחסות לרעיון של שיבה לארץ מסוימת ובנייתה מחדש. איזה עם הוא זה! ואיזו מדינה היא זו! היהודים היו חייבים ליצור את עצמם ואת ארץ ישראל מחדש. אנו חייבים לזכור כי ההתיישבות הציונית היא אולי הדוגמה היחידה, או אולי מן הבודדות, שהתיישבות מוצלחת כזו בוצעה בלא סיוע של מדינה.

אנו עדין רחוקים ממטרתנו והמבחן הקשה של ההגשמה עדיין לפנינו. אבל נסיון העבר מעניק לנו את הבטחון שהדבר אפשרי וניתן לביצוע, ואנו יכולים לבצעו.

בהתרסה נגד דוגמות כלכליות, עלו היהודים מעיר למדינה; מיושבי-ערים במשך דורות רבים הם הפכו לחקלאים. יותר מ-30% מהם חיים ביישובים כפריים. עובדה חשובה נוספת היא שהם החלו לעסוק בעבודת-כפיים. מתוך 500,000 תושבים בוגרים, 125,000 הם חברים באיגודי עובדים. הם פעילים בכל סוגי העבודות: בשטחי החקלאות, בבתי-חרושת ובמחצבים, בבניין, בסלילת כבישים ובהנחת פסי-רכבת, בנמלים, בדיג ובתעופה. הם התקבצו מכל קצווי-תבל, דוברי שפות ובעלי מסורות תרבותיות שונות והם עוברים תהליך של התכה למסגרת מאוחדת, כאשר העברית היא שפתם, ובניין הארץ הוא מטרתם המשותפת.

הם חיים בכפריהם ובעריהם, נוטלים חלק בהגנתם ובשירותי החינוך והבריאות. הם פיתחו מערכת מקיפה של מסגרות שלטוניות עצמאיות במישורים המקומיים והלאומיים. הם פיתחו מערכות כלכליות ותרבותיות ובכך הם הניחו את היסודות לקהילייה יהודית.

מה שעשו 500,000 יהודים, ניתן להרחיבה עם הכפלת מספר זה פי שישה, ופי עשרה. מה שבוצע בשטח של חצי מליון דונם יכול להיעשות הרבה יתר בשטחים הגדולים פי שישה, שמונה ועשרה. אין אמיתה משכנעת יותר ממה שנעשה במבחן ההגשמה הזה. הציונות עמדה במבחן זה, יותר מפעם אחת בלבד.

היישוב עמד בפני אתגר לאומי ארבע שנים לפני שפרצה המלחמה הנוכחית. היה זה כאשר המופתי, בהנחייתם של היטלר ומוסוליני ניסה להשמיד את האומה באמצעות רעב, בהפרעות בדרכי הארץ, בהפסקות בעבודה, בפעולות טרור נגד עולים חדשים, ובמעשי-רצח שרירותיים. אף פעם קודם לכן, לא נאלץ היישוב להוכיח את יכולתו ועמידתו בתחומי הכלכלה, הגבורה, בקשריו העמוקים לאדמתו ובהפעלת יצירתיות מול סכנות-מוות בלתי פוסקות. לא רק שהיישוב לא נסוג ממקומותיו, או נטש אותן, אלא המשיך והכפיל את הרחבתם של היישובים החקלאיים, את קליטתם של עולים חדשים, את הפיתוח התעשייתי וכיבוש הים, הוא הקים כוחות הגנה שלא נראו כדוגמתם מאז המאה ה-7, כאשר בנימין מטבריה הנהיג כוחות שהורכבו מעמיתיו היהודים, כדי לסייע בידי הפרסים במלחמתם נגד העריצים הביזנטיים. פריצתה של המלחמה הנוכחית יצרה מבחן רציני יותר. אני יכול לספר לכם כיצד תפקד היישוב על-ידי ציטוט ממסר ששלח באחרונה משה שרתוק, אשר מנהל עתה את החזית הפוליטית שלנו בארץ ישראל:

"בתוך ים של כאב ואימה, ארץ ישראל מהווה היום סלע של מפלט, קרן-אור של תקווה לייסוריו של העם היהודי. היישוב עטה בפלדה נוכח מצוקותיו בארבע השנים שקדמו למלחמה ועתה הוא נקרא לעמוד כחלוץ של כלל העם היהודי, כשהוא נושא על כתפיו שלושה תחומי אחריות. הראשון והחשוב ביותר, הוא שיתוף פעולה מלא בהגנת הארץ והמזרח התיכון באמצעות הגיוס של כל המשאבים האפשריים למאמץ מלחמתי יהודי מובהק בתחומי הצבא, התעשייה והחקלאות. השני, עשיית מאמץ עילאי להצלת הקורבנות היהודים מן המלחמה. השלישי, עריכת הכנות נועזות לשיקום שיידרש לאחר המלחמה. להלן הפירוט של ציוני הדרך של מאמצינו: 12,500 איש ואישה מן היישוב מגויסים כיום. [לקראת סיומה של המלחמה מספר המגויסים הגיע ל-33,000]. אלפי טכנאים ובעלי-מלאכה יהודים מעורבים בארץ ישראל ובמזרח התיכון בעבודות החיוניות למלחמה. התעשייה היהודית מעסיקה 35,000 עובדים העוסקים בייצור מלחמתי. היקף הייצור שלהם גדל פי שמונה מאז 1940. הרבה מפעלים מייצרים עתה בשעות היום והלילה. הסוכנות היהודית רכשה קרקעות בהיקף של 133,000 דונם במהלך המלחמה. הוקמו 18 יישובים ונעשו פריצות-דרך בייצור חקלאי ובהרחבת השטחים של יישובים חקלאיים ישנים וחדשים תוך ניצול מלא של המשאבים וכוח-האדם. למרות שינויי הכיוון במהלכי המלחמה עשרות אלפי פליטים הגיעו לארץ ישראל מאז ספטמבר, 1939. היישוב עושה מאמצים חדשים וניכרים במאמצי הפיתוח והייצור לצרכי הגנה. אלפי צעירים תושבי הערים עושים עתה את דרכם לעבודה בחוות חקלאיות ובכפרים. רבים החלו להתאמן לקראת גיוסם לתפקידי הגנה ולשירות הצבאי."

בבנייתנו מחדש את ארץ ישראל אין באפשרותנו להתעלם מהסכסוך, מהתהפוכות ומהשחיתות של המערכת הכלכלית הנוכחית. אבל מלחמתנו במשך דורות לשמר את זהותנו ויהדותנו עוצבה בארץ מולדתנו על-ידי הנביאים שהנחילו את החזון, שעדיין לא התממש, לאהבת האדם והצדק.

החלוצים שלנו יצרו שיטה חדשה של התיישבות משותפת-קואופרטיבית – קיבוץ ומושבה – המגלמים את האחוה האנושית של עבודה יצירתית, עזרה הדדית, מטרות משותפות ושוויון מלא. כל אלה משלבים את המבנה החברתי עם בסיס כלכלי מוצק, אשר עד עתה לא נעשה במקומות אחרים. והדבר כבר עמד במבחן הזמן. הקבוצה הראשונה נוסדה ב-1910 והוכיחה את עליונותה החברתית והכלכלית בהשוואה לשיטות אחרות. זהו מסר של אמונה בחיים לכל היהודים ולעולם בכללו, שיצירה של חברה טובה יותר אינה רק מיתוס.

זוהי המלחמה העולמית השניה בדור שלנו. מעולם לא היתה האנושות תחת איום כה רב ומסוכן ושל שיעבוד כללי. מעולם לא היו בני עמנו תחת איום של הכחדה מלאה. כאשר המלחמה נמצאת עדיין בעיצומה עלינו להקדיש את כל מרצנו על-מנת להביא ניצחון מלא וכולל. אולם, עלינו להיות ערים לטעות המסוכנת הטמונה בהנחה שרמיסת ההיטלריזם בלבד תביא לשחרור העולם מכל העוולות ולהוצאת היהודים ממצוקתם. ישנו אי-צדק בסיס באנושות, אם מישהו כהיטלר יכול לגרור את המין האנושי למצב כזה. יש גם משהו אשר אינו צודק בבסיסו, אם ניתן לייחד את היהודים, במקום שיש בו בעיה כלשהי והפיכתם לאשמים ולקרבנות. הניצחון על היטלר לא יביא את הסוף, אלא את תחילתו של מהלך חדש לעולם ולעצמנו.

עבודתנו והישגינו בארץ ישראל מהווים תרומה כפולה לעיצוב מחדש של החברה האנושית ושל עשייתה מחדש של ההיסטוריה היהודית. הם ישמשו כבסיס שעליו תיבנה הקהילייה היהודית שמשמעה קהילייה המושתתת על צדק. כדי

לבנות אותה, אנו נצטרך לגייס מאמץ מקסימאלי של כל העם היהודי, בתפוצות ובארץ ישראל. כחלק מן המטרה האנושית הגדולה הזו, ארה"ב, אנגליה, רוסיה ואומות אחרות הדוגלות באנושיות, צפויות לסייע בידנו. אבל בראש ובראשונה, עלינו לעשות את העבודה בעצמנו. ארץ ישראל תהיה יהודית, כפי שהיהודים יעשו אותה.